

Nr 49.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall; given Stockholms slott den 31 januari 1947.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Förslag
till
Lag
om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Förenas två eller flera tingslag, äger Konungen, där uppgörelse tingslagen emellan icke kan träffas rörande deras tillgångar och skulder, meddela erforderliga bestämmelser i sådant hänseende.

Konungen må ock, om tingshusbyggnadsskyldigheten efter tingslags förening finnes av särskilda skäl ej böra odelad åvila det nya tingslaget, förordna om skyldighetens fördelning å olika delar av detsamma efter vad som prövas skäligt. Med avseende å de olika delarnas inbördes ekonomiska förhållanden i övrigt äger vad i första stycket sägs motsvarande tillämpning.

2 §.

Skall ting med tremansnämnd hållas på annan ort än tingsställe och finnas utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga med dess upplåtande sammanhängande kostnader icke böra åvila tingslaget i dess helhet, äger Konungen förordna, att kostnaderna skola gäldas av viss eller vissa kommuner inom tingslaget, så ock, där två eller flera kommuner skola deitaga i kostnaderna, bestämma hur kostnaderna skola fördelas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1947. Föreskrift som meddelas enligt 2 § äger dock ej tillämpning förrän från och med den 1 januari 1948.

Vad i 1 § stadgas angående förutvarande tingslags inbördes ekonomiska förhållanden skall äga tillämpning jämväl där tingslag förenats före lagens ikraftträdande, om uppgörelse ej träffats dessförinnan.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 januari 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om bestämmelser angående *tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall* samt anför därvid följande.

Gällande bestämmelser.

I fråga om häradsrätternas lokaler finnas för närvarande endast ofullständiga bestämmelser meddelade i skilda sammanhang. Enligt 26 kap. 4 § byggningsbalken skall varje härad bygga och underhålla »tingsbyggning», vilken skall innehålla »en stuva så stor, som tarvas, och två kamrar», samt vid vart tingsställe finnas ett fängelse, »där missgärningsmän må i förvar hållas». I 2 kap. 7 § äldre rättegångsbalken stadgas, att å varje tingsställe skall finnas en häradskista för förvaring av häradets insegel, riksdags beslut, allmänna stadgar och de handlingar, som häradet angå, ävensom häradets lott i sakören.

Den i dessa lagrum fastslagna skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse samt att anordna häradsarkiv brukar sammanfattas under benämningen tingshusbyggnadsskyldigheten. Då numera icke häradet utan tingslaget är domkrets för häradsrätt, anses tingshusbyggnadsskyldigheten åvila tingslaget. Enligt lagen den 5 juni 1909 angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse skola i denna kostnad deltaga alla de, vilka inom tingslaget erlägga kommunalutskyld, efter de grunder som för sådana utskylders utgörande i allmänhet äro stadgade.

Särskilda föreskrifter kunna givas beträffande kostnaderna för tingssammanträde med s. k. tremansnämnd. Enligt lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden skall i tingslag, där Kungl. Maj:t med hänsyn till ortsförhållandena så prövar nödigt, häradsrätten under eller mellan de lagtima tingen hålla särskilda sammanträden med s. k. tremansnämnd för handläggning av vissa mål och

ärenden. Dessa särskilda sammanträden skola hållas i den ort och å de tider Kungl. Maj:t bestämmer. Meddelas förordnande, att sammanträden skola hållas å annan ort än tingsstället, ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma, huruvida utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga med dess upplåtande sammanhängande kostnader skola gäldas av en eller flera kommuner inom tingslaget eller av tingslaget i dess helhet samt, där flera tingslag eller kommuner skola deltaga i kostnaderna, efter vilka grunder dessa skola fördelas dem emellan.

Genom lagen den 18 juli 1942 om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli har det ålagts tingslag att även bekosta lokaler för kansli jämte inventarier. Redan tidigare ansågs, utan uttryckligt stadgande, tingslag skyldigt att på tingsstället anordna och inreda kansli lokaler, men genom denna lagstiftning utsträcktes skyldigheten till sådant kansli, som är beläget på annan ort än tingsstället. Vad i 1909 års lag och eljest stadgas om skyldighet att deltaga i kostnaden för tingshus m. m. torde äga tillämpning även på kostnaderna för kansli. Om domsaga består av två eller flera tingslag, skola enligt 1942 års lag kanslikostnaderna bestridas av tingslagen gemensamt, där ej särskilda skäl till annat föranleda. Om kostnadernas fördelning mellan tingslagen äga dessa själva överenskomma, men om överenskommelse ej träffas äger Kungl. Maj:t meddela bestämmelser om fördelningen.

Tingshusbyggnadsskyldigheten är att anse som ett allmänt besvär, vilket åvilar tingslagets menighet, de tingshusbyggnadsskyldiga. Enligt 6 § 1 mom. 11 punkten i landshövdinginstruktionen den 19 november 1937 tillkommer det länsstyrelsen att pröva och avgöra frågor om åliggande att på landet anskaffa och underhålla allmänna byggnader med tillhörande inventarier. Det har emellertid sedan länge ansetts, att de tingshusbyggnadsskyldiga äga en självständig beslutanderätt i frågor som röra tingshusbyggnadsskyldigheten, och länsstyrelsens uppgift är följaktligen i dylika frågor begränsad till att efter besvär pröva de tingshusbyggnadsskyldigas beslut och att meddela eller vägra fastställelse därå. Lagbestämmelser saknas rörande de former i vilka de tingshusbyggnadsskyldiga skola handlägga sina angelägenheter. Beslutanderätten utövas i allmänhet genom ombud för de i tingslaget ingående kommunerna. Med dessa ombud hålles i regel stämma en gång om året inför domhavanden eller häradsrätten. I flertalet tingslag finnes såsom verkställande och förvaltande organ en av de tingshusbyggnadsskyldiga utsedd tingshusstyrelse, vald av de tingshusbyggnadsskyldiga på stämma eller bestående av ombud för kommunerna. I flera tingslag ha de tingshusbyggnadsskyldiga antagit reglementen eller stadgar, i vilka deras angelägenheter närmare regleras. I några få fall utgöras tingslag av en enda kommun, och dess organ fullgöra då vad som ankommer på de tingshusbyggnadsskyldiga.

I ett av särskilda sakkunniga år 1936 avgivet betänkande angående revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten (SOU 1936: 37) framlades förslag till två lagar, den ena om tingshusbyggnadsskyldighet och den andra om tingshusbyggnadsdistrikt. Enligt dessa lagförslag skulle tingslagen organiseras såsom specialkommuner med full självstyrelse beträffande

tingshusbyggnadsskyldighetens fullgörande. Beslutanderätten skulle tillkomma särskilda tingshusfullmäktige, medan förvaltning och verkställighet skulle tillkomma en tingshusstyrelse. Närmare bestämmelser meddelades om skyldighet att bygga och underhålla tingshus, om tingshusens beskaffenhet o. s. v. Förslagen ha ej lett till någon allmän lagstiftning rörande tingshusbyggnadsskyldigheten.

Frågan om tingshusbyggnadsskyldigheten upptogs även av kommunal-skatteberedningen i del III av dess betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. (SOU 1943: 43). Beredningen föreslog, att tingshusbyggnadsskyldigheten skulle överflyttas på staten. Beredningen framhöll, att rättsvården utan tvekan framstode som en utpräglad statsangelägenhet, och att därför principiella skäl talade för en sådan överflyttning. Vissa praktiska olägenheter syntes vara förenade med att förvaltningen vore delad mellan staten och kommunala enheter. Enligt beredningens mening borde ur tekniska och ekonomiska synpunkter staten ha lika goda förutsättningar som tingslagen att handhava ifrågavarande uppgift. Beredningens förslag i denna del har icke lett till någon åtgärd.

Till belysning av tingshusbyggnadsskyldighetens ekonomiska betydelse må anföras följande siffror. Hela antalet tingslag utgör 179. Av dessa hade för år 1944 119 tingslag en utdebitering av 2—10 öre per skattekrone, 38 tingslag en utdebitering av 11—20 öre och 10 tingslag en dylik av 21—30 öre, medan ett enda tingslag hade en så hög utdebitering som 43 öre. I de återstående 11 tingslagen förekom ingen utdebitering, i vissa fall beroende på att ifrågavarande utgifter upptogs i primärkommunernas stater.

Inom justitiedepartementet har upptagits till prövning vilka bestämmelser angående tingshusbyggnadsskyldigheten, som påkallas av nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

Enligt 1 kap. 1 § nya rättegångsbalken skall domsaga i regel utgöra ett tingslag. Endast om domsagan är mycket vidsträckt eller eljest synnerliga skäl föranleda undantag må domsaga bestå av två eller flera tingslag. Enligt 6 § i samma kapitel skall inom tingslaget finnas tingsställe på den eller de orter, som Kungl. Maj:t bestämmer. I samma kapitel 16 § föreskrives att för förvaring av anhållna och häktade skall finnas häkte på tingsställe eller annan ort som Kungl. Maj:t bestämmer. Det kan föreskrivas, att häkte skall vara gemensamt för flera domsagor eller för domsaga och stad. Frågan om tingshusbyggnadsskyldigheten har ej berörts i nya rättegångsbalken.

Från och med nya rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948 skola domsagorna således endast undantagsvis bestå av mer än ett tingslag. Eftersom nära hälften av alla domsagor nu utgöra två eller flera tingslag, är det tydligt att sammanslagning av tingslag i många fall måste äga rum. Denna fråga belyses närmare av de förslag till tingsordningar m. m., som ha utarbetats inom justitiedepartementet och varit remitterade för yttrande. Av de nuvarande 115 domsagorna bestå 59 av ett enda tingslag, 49 av två, 6 av tre och en av fyra tingslag. Enligt förslaget skulle 102 domsagor utgöra ett

enda tingslag, medan 12 skulle bestå av två och endast en domsaga av tre tingslag. Ingen domsaga skulle bestå av flera än tre tingslag. Antalet tingsställen är däremot i huvudsak oförändrat i förslaget. I de flesta fall, där förening av tingslag föreslås, avses att de nuvarande tingsställena skola bibehållas.

De ekonomiska spörsmål, som uppkomma vid en förening av tingslag, äro icke reglerade i lag. Så är däremot fallet i fråga om en liknande ändring av den judiciella indelningen, nämligen då stad i judiciellt hänseende förenas med en domsaga. För detta fall gäller enligt lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende följande. Beslut om sådan förening fattas av Kungl. Maj:t (1 §). Detsamma skall föregås av en fullständig utredning angående åtgärdens verkningar med avseende å rättsvården samt stadens förvaltning och ekonomi (3 §). Utredningen skall bland annat avse frågorna i vad mån ersättning bör utgå till tingslag för andel i befintligt tingshus eller annan tingslagets egendom samt vilka utgifter som kunna uppstå för staden genom förpliktelse att bidra till hållande av tingshus. I Kungl. Maj:ts beslut om sammanslagningen skola meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till tingslaget (5 §).

1932 års lag innehöll i sin ursprungliga lydelse inga bestämmelser om det ekonomiska mellanhavandet mellan staden och de tingshusbyggnadsskyldiga i det tingslag, med vilken staden förenades. Sedan 1940 års lagtima riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 317) begärt utredning i detta ämne, infördes genom lagändring 1942 bestämmelser därom (prop. nr 304).

Angående principerna för Kungl. Maj:ts avgörande om nämnda ekonomiska mellanhavanden giva förarbetena till 1942 års lagändring ingen bestämd anvisning. Föredragande departementschefen anförde, att det icke syntes vara lämpligt att i lagen uppställa någon huvudregel för lösning av ifrågavarande ersättningsfrågor. Förhållandena kunde vara mycket skiftande, och många omständigheter av olika slag kunde inverka på bedömandet. Av denna anledning syntes framstå såsom mest tillfredsställande att Kungl. Maj:t skulle äga fritt avgöra ärendena efter vad som i det särskilda fallet funnes överensstämmande med rättvisa och billighet.

De ekonomiska problem, som uppkomma vid en förening av tingslag, erinra om dem som framkallas av en sammanslagning av kommuner. Enligt lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastisk indelning skall vid sådan sammanslagning de berörda kommunernas inbördes ekonomiska förhållanden ordnas genom uppgörelse, som fastställas av Kungl. Maj:t i sammanhang med förordnande om sammanslagningen (4 §). Huvudregeln är att, då kommun införlivas med annan kommun eller ingår i nybildad kommun, kommunens tillgångar och ansvarigheten för dess förbindelser tillkomma den ökade eller nybildade kommunen (10 §). Från denna regel kan undantag göras. Enligt 6 § andra stycket må sålunda, där särskilda omständigheter därtill föranleda, kommunal tillgång eller förbindelse tilläggas allenast del av ändrad eller nybildad kommun.

Under förarbetena till ändringen i 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende framhölls, att den nyss angivna huvudregeln för den ekonomiska uppgörelsen vid sammanslagning av kommuner borde kunna tjäna till ledning även då stad lades under landsrätt. Regeln skulle där innebära, att staden bleve utan lösen delaktig i tingshus och övriga tillgångar men också medansvarig för tingslagets förbindelser; utskylderna skulle efter föreningen drabba alla kommunalskattepliktiga i det utvidgade tingslaget efter samma grund. Ett frångående av regeln kunde vara påkallat exempelvis i det fallet, att tingslaget samlat en nybyggnadsfond, i vilken staden ej skäligen borde bliva delaktig. Å andra sidan vore det tänkbart, att tingslagets byggnadsskyldiga i avvaktan på föreningen uppskjutit sedvanlig amortering av skulder, utdebiterat alltför låga belopp och därigenom ådragit sig skulder och att på den grund staden kunde hava skäligt anspråk på kompensation.

De spörsmål av ekonomisk art som aktualiseras vid sammanslagning av kommuner ha även behandlats av kommunindelingskommittén i dess år 1945 avgivna betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner (SOU 1945:38). Kommittén anför bland annat, att den i 6 § andra stycket av 1919 års lag givna undantagsbestämmelsen, att kommunal tillgång eller förbindelse kunde tilläggas allenast del av ändrad eller nybildad kommun, borde tillämpas mycket snävt. Även mot ersättningar mellan de särskilda kommundelarna kunde göras invändningar. Om en kommundel skulle vara berättigad till vederlag av en annan kommundel därför att den tillfört den gemensamma förmögenhetsmassan förhållandevis mera tillgångar och mindre skulder eller därför att den eljest t. ex. på grund av den andra kommundelens svagare skattekraft per invånare fått sin ekonomiska ställning försämrad, skulle detta i regel innebära, att de fattigare och mera ogynnsamt lottade kommundelarna skulle betala ersättning till de rikare och mera välställda kommundelarna. En sådan reglering av rättsförhållandena vore föga tilltalande. Ersättningen skulle icke kunna likvideras på annat sätt än genom en särskild utdebitering inom den fattigare kommundelen, vars skattedragare på så sätt skulle få bidra med större belopp per skattekrone till de gemensamma utgifterna för fattigvård, skolväsende och dylikt än skattedragarna inom den mera välställda delen. Att ersättning för försämrad ekonomisk ställning i princip icke borde förekomma mellan delar av samma kommun, utslöte emellertid icke att ersättning mellan en viss kommundel och den nya kommunen i särskilda fall kunde vara befogad. Den ursprungliga kommunen borde icke genom att försumma sina civilrättsliga förpliktelser kunna övervältra ansvaret för dessa på den nya kommunen. Samma synpunkter kunde med lika berättigande anläggas på kommunens offentligrättsliga förpliktelser. En kommun borde överhuvud taget icke få möjlighet att genom försummelse av sina plikter överlasta ansvaret för dessa på den nya kommunen eller att genom annat dylikt tillvägagångssätt skaffa sig förmåner på den nya kommunens bekostnad. Om en kommun i syfte att å den nya kommunen överföra kostnader, som bort gäldas genom utdebitering av kommunalskatt, underlåtit att

utdebitera dylik skatt i erforderlig utsträckning, missbrukat sin rätt att upptaga lån, obehörigen förfogat över kommunens tillgångar, sedan en längre tid tillbaka fört en uppenbart oklok ekonomisk politik eller eljest vanvårdat sina angelägenheter, borde kommunen icke kunna påräkna, att den nya kommunen skulle utan ersättning övertaga dess förpliktelser. En avräkning mellan den gamla kommunen och den nya kommunen borde i så fall komma till stånd.

Vid de föreningar av tingslag, som hittills ägt rum, ha i Kungl. Maj:ts beslut om föreningen icke meddelats några bestämmelser angående tingslagens ekonomiska mellanhavanden. Det har sålunda överlämnats åt de tingshusbyggnadsskyldiga att själva träffa uppgörelse i dessa frågor. Sådan uppgörelse synes också regelmässigt ha kommit till stånd. Några enhetliga linjer ha därvid icke följts. I flera fall ha de ursprungliga tingslagens tillgångar och skulder kvarblivit hos dessa. Härvid har situationen oftast varit den att gemensamt tingshus uppförts för det nybildade tingslaget, medan de gamla tingsställena indragits. Det torde ha ansetts opraktiskt att i det nya tingslagets ägo överföra byggnader, som ej längre varit erforderliga för rättskipningen. Exempel finns emellertid också på att, då tingslag sammanslagits under bibehållande av befintliga tingsställen, de förutvarande tingslagen kvarstått som ekonomiska enheter med skilda representationer och förvaltningsorgan. I andra fall ha tingslagens tillgångar och skulder övertagits av det nybildade tingslaget. Stundom har detta sålunda blivit ägare till ett ej längre i bruk varande tingshus.

En annan förändring i samband med nya rättegångsbalkens ikraftträdande, som inverkar på frågan om tingshusbyggnadsskyldigheten, ligger däri att lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden (sammanträden med s. k. tremansnämnd) upphäves. Såsom förut nämnts kan i visst fall Kungl. Maj:t giva särskilda föreskrifter om hur kostnader i anledning av sådant sammanträde skola gäldas. Även enligt nya rättegångsbalken förekomma ting med tremansnämnd, och där-est i något fall kostnaderna för lokal m. m. för sådant ting skola gäldas på annat sätt än häradsrättens lokalkostnader i allmänhet, krävas lagbestämmelser härom av det slag som 1918 års lag nu innehåller.

Justitiedepartementets promemoria.

Angående de båda frågor, berörande tingshusbyggnadsskyldigheten, som enligt vad förut anförts aktualiseras av nya rättegångsbalkens ikraftträdande, har inom justitiedepartementet upprättats en promemoria, dagtecknad i juni 1946.

I promemorian beröras till en början de spörsmål av ekonomisk art, som uppkomma vid sammanslagning av tingslag. Fråga är dels huru det skall förfaras med den egendom och de skulder som tillkomma de förutvarande tingslagen, dels ock hur tingshusbyggnadsskyldigheten för framtiden skall

fördelas inom det nybildade tingslaget. En lösning vore, framhålles det, att de förutvarande tingslagen även i ekonomiskt hänseende helt uppginge i det nybildade tingslaget så att detta erhöles all egendom och övertog alla skulder samt för framtiden hestrede tingshusbyggnadsskyldigheten utan att det vid debiteringen av tingshusmedel gjordes skillnad mellan olika delar av tingslaget. En rakt motsatt lösning vore att de förutvarande tingslagen bibehölles som ekonomiska enheter såväl beträffande befintliga tillgångar och skulder som beträffande den framtida tingshushållningen, vilken fullgjordes av vart och ett av tingslagen genom bekostande av underhåll m. m. av det av tingslaget ägda tingshuset samt tillskott till kanslikostnaderna enligt avtal mellan tingslagen eller enligt Kungl. Maj:ts beslut. Även mellanformer kunde tänkas, innebärande exempelvis att de förutvarande tingslagen behölle sina tillgångar och skulder men för den framtida tingshusbyggnadsskyldigheten bildade en fullständig enhet eller också att en enhet i samtliga hänseenden åstadkommes sedan vissa likvider utgått från ett förutvarande tingslag till ett annat, avseende inlösen i tingshus, tingshusfond eller dylikt.

För det fall att de förutvarande tingslagen ekonomiskt uppginge i det nybildade påpekas i promemorian de förändringar beträffande de tingshusbyggnadsskyldigas organisation som detta medförde. De tingshusbyggnadsskyldiga i hela det nybildade tingslaget hade att sammanträda till gemensam stämning, och förvaltning och verkställighet tillkomme ett gemensamt organ. Någon gång kunde kanske en på dylikt sätt ordnad förvaltning komma att förefalla tungrodd, särskilt om tingsställena befunde sig på relativt stort avstånd från varandra. I sådant fall föreläge ej hinder att, om det funnes lämpligt, uppdraga förvaltningen åt särskilda styrelser för de olika tingsställena. Det beslutande organet måste emellertid under alla förhållanden vara gemensamt. För de tingshusbyggnadsskyldigas ombud kunde detta medföra vissa olägenheter i form av längre resor m. m. I regel hölles dock stämning med de tingshusbyggnadsskyldiga endast en gång om året. De alltmer förbättrade kommunikationerna vore också ägnade att minska berörda olägenheter. En gemensam administration i det genom sammanslagningen uppkomna tingslaget syntes kunna medföra vissa praktiska fördelar och även bereda möjlighet till besparingar. Den kunde sålunda, om i tingslaget skulle vara mer än ett tingsställe, giva vissa garantier för ett likformigt fullgörande av tingshusbyggnadsskyldigheten å de olika tingsställena. Gemensam kassaförvaltning och gemensamma inköp av exempelvis möbler och bränsle kunde förväntas nedbringa tingslagets samfälliga utgifter.

Det uttalas i promemorian, att om icke särskilda bestämmelser av annat innehåll träffades, de äldre tingslagen vid en sammanslagning även ekonomiskt uppginge i den nya enheten. Enligt 26 kap. 4 § byggningsbalken åvilade tingshusbyggnadsskyldigheten häradet (tingslaget), d. v. s. efter sammanslagningen det nybildade tingslaget. Det syntes ligga nära till hands, att detta tingslag bleve subjekt icke blott för den offentlighetsrättsliga förpliktelsen att bygga och underhålla tingshus utan även för de förutvarande tingslagens rättigheter och skyldigheter av privaträttslig art. Om vid förening av tings-

lag icke någon bestämmelse meddelades eller överenskommelse träffades rörande de ekonomiska mellanhavandena, torde således av nämnda lagrum och allmänna rättsgrundsatser följa, att tingslagens tillgångar och ansvarigheten för deras förbindelser överginge å det förenade tingslaget, som därmed bleve enhet för tingshusbyggnadsskyldigheten. Denna lösning syntes också ur andra synpunkter vara den lämpligaste.

Att det nya tingslaget utan vidare övertog de förutvarande tingslagens tillgångar och skulder kunde emellertid, framhålles det, ofta medföra en förskjutning av tingshusbyggnadsbesväret mellan de olika intressentgrupperna. De i sammanslagningen ingående tingslagen kunde ha väsentligt olika ekonomisk ställning. Det ena kunde vara skuldfritt, medan det andra, som kanske nyligen låtit uppföra tingshus, hade att erlægga amorteringar å lån. Sammanslagningen kunde medföra en ökad utdebitering av tingshusmedel i det skuldfria tingslaget, som därefter finge deltaga i amorteringarna å det andras lån. Det förra tingslaget bleve emellertid samtidigt delaktigt i det senares tillgångar. Den skattehöjning som i dylikt fall kunde förekomma syntes i regel bliva av så ringa storleksordning, att ur denna synpunkt något hinder icke borde föreligga mot tingslagens förenande i ekonomiskt hänseende.

Emellertid framhållas i promemorian vissa specialfall, i vilka en annan lösning av de ekonomiska frågorna vid en sammanslagning kunde vara påkallad. Sålunda kunde förekomma fall, där sammanslagningen tedde sig i huvudsak rent formell. De tingslag som skulle sammanslås kunde äga var sitt tingshus som vore fullt tillräckligt även för tiden efter rättegångsreformens genomförande. Det kunde måhända förväntas att å vartdera tingsstället komme att handläggas i huvudsak allenast de mål som enligt nu gällande ordning hörde till det tingslagets häradsrätt. Nämndemännens tjänstgöring vid de särskilda tingsställena komme följaktligen — med hänsyn till stadgandet i nya rättegångsbalken 1 kap. 5 § tredje stycket andra punkten om fördelningen av nämndemännens tjänstgöring — att i huvudsak bli oförändrad. Vore situationen denna, finge i regel de tingshusbyggnadsskyldiga i vartdera tingslaget antagas vara angelägna om att få även efter sammanslagningen behålla och själva förvalta sitt tingshus. Stundom torde en obenägenhet mot gemensam förvaltning — särskilt från ett i hänseende till folk-mängden mindre tingslags sida — ha sin grund i farhågor att tingslagets intressen, speciellt beträffande vården av det egna tingshuset, icke skulle bliva så väl tillgodosedda som förut, eftersom beslutet komme att fattas på gemensam tingshusstämma efter röstpluralitet. Visst stöd för antagandet att sådana motsättningar kunde uppkomma hade man i vunna erfarenheter från tingslag, däri redan nu funnes två tingsställen. Med hänsyn till de starka skäl som i fall sådana som de nu nämnda kunde anföras mot en förening av tingslagen även i ekonomiskt hänseende, syntes man böra hålla en möjlighet öppen att göra undantag från den i det föregående angivna huvudprincipen i fråga om verkningarna i sådant hänseende av tingslagens sammanslagning. I enlighet med vad förut framhållits krävdes för ett sådant undantag sär-

skild lagbestämmelse. Prövningen huruvida sådant undantag borde göras syntes böra tillkomma Kungl. Maj:t. Förordnande därom borde, med hänsyn till att därigenom åvägabragtes en avvikelse från den normala ordningen, icke ges utan att de tingshusbyggnadsskyldiga i någotdera tingslaget gjort anhållan därom och starka skäl föreläge för bifall till en sådan anhållan.

I promemorian omnämnes vidare en under arbetet på följdförfattningar till nya rättegångsbalken framförd tanke, att Kungl. Maj:t borde erhålla befogenhet att vid sammanslagning av tingslag förordna att kostnaderna för hållande av tingshus å viss ort skulle gäldas av en eller flera kommuner inom tingslaget liksom nu är förhållandet beträffande kostnaderna för s. k. tremansting. Detta skulle avse det fall att tingsställe tillgodosåge allenast en begränsad del av tingslaget, icke sammanfallande med förutvarande tingslag. Då behov av att på detta sätt gestalta tingshusbyggnadsskyldigheten möjligen kunde tänkas uppkomma i ett eller annat fall, borde enligt promemorian Kungl. Maj:t äga rätt att förordna därom, då särskilda skäl föreläge därför.

Ytterligare erinras i promemorian om de fall, då ett av de tingslag, som skola sammanslös, utgöres av endast en kommun. Användes tingshus i sådant tingslag allenast för rättskipningsändamål, syntes visserligen något principiellt hinder ej föreligga mot att låta det sammanslagna tingslaget övertaga tingshuset. Om det däremot även, kanske huvudsakligen, användes för kommunala ändamål, torde förhållandet bliva ett annat. Att till det nya tingslaget överföra det kapital som nedlagts för kommunalt ändamål syntes nämligen ej kunna komma i fråga. Ej heller torde det vara möjligt att låta tingslaget och kommunen taga del i tingshuset i samma förhållande som kostnaderna för detsamma finge anses belöpa på lokaler för rättskipning å ena sidan och övriga utrymmen å den andra. Situationen kunde jämföras med den som föreläge, då stad i judiciellt hänseende förenades med domsaga. Vederbörande tingslag bleve därvid icke delaktigt i någon stadens egendom, medan staden i regel finge del i tingslagets egendom. Jämväl vid förening av tingslag, varav det ena utgjorde särskild kommun och använde sitt tingshus även för andra än rättskipningsändamål, syntes därför möjlighet böra finnas för Kungl. Maj:t att meddela förordnande av innebörd att tingslagen alltjämt skola vara enheter för tingshusbyggnadsskyldigheten.

Det erinras i promemorian även om den i det föregående antydda lösningen, att de förutvarande tingslagen väl behölle tillgångar och skulder men att tingshusbyggnadsskyldigheten för framtiden lades å det förenade tingslaget som sådant. Praktiskt kunde detta innebära bl. a. att vart och ett av de förutvarande tingslagen alltjämt finge svara för amorteringar å sina egna lån, medan kostnaderna för underhåll och drift sloges ut på den nya enheten. Det nya tingslaget skulle i sådant fall också svara för uppförande av nytt gemensamt tingshus, om dylikt erfordrades. Endast undantagsvis borde dock de ekonomiska frågorna erhålla en lösning efter dessa linjer. Ett fall, där det emellertid kunde ifrågasättas att låta egendomen kvarbliva hos den ursprunglige ägaren, ehuru det sammanslagna tingslaget bleve enhet för tings-

husbyggnadsbesväret, förelåge då ett av tingsställena nedlades i samband med sammanslagningen utan att nytt gemensamt tingshus uppfördes. Man syntes i sådant fall kunna utan olägenhet låta det ej längre till användning avsedda tingshuset få behållas av vederbörande tingslag. Hur sedan skulle förfaras med tingshuset, ankomme på dess ägare att bestämma. Skulle vid sammanslagning av två tingslag nytt gemensamt tingshus uppföras, syntes det där- emot oftast lämpligt att de gamla tingshusen övertoges av den nya enheten. Denna bleve härigenom i tillfälle att för det gemensamma bygget i första hand anlita det kapital som de gamla tingshusen representerade.

Härefter upptages i promemorian frågan, om vid sammanslagning av tingslag i något fall ersättning borde utgå mellan de förutvarande tingslagen. I regel torde varterdera tingslaget tillföra den nya enheten sitt tingshus. Man syntes därför kunna förvänta, att i de flesta fall de i sammanslagningen deltagande tingslagen icke skulle resa några ersättningskrav mot varandra. I varje fall vore det antagligt, att ersättningsyrkanden icke komme att framföras, försåvitt någon större skillnad ej förefunnes i värdet av den egendom som medfördes å det ena och det andra hållet. Men även om det ena tingslagets egendom skulle ha ett betydligt högre värde än det andras, vore därmed icke givet att ersättning borde utgå. Det syntes vara tveksamt om krav på ersättning överhuvud kunde grundas blott och bart därå att det ena tingslaget medförde mer egendom än det andra. Förhållandet bleve ett annat, om skillnaden i ekonomisk ställning berodde på försummelse i ett eller annat hänseende från det ena tingslagets sida. Om ett tingslag i avvaktan på sammanslagningen skuldsatt sig eller underlåtit att erlægga sedvanlig amortering å befintliga skulder eller i hög grad eftersatt underhållet av sitt tingshus och därigenom undvikit att utdebitera tingshusmedel i skäligen omfattning, syntes det sålunda rimligt att det andra tingslaget erhöle viss ersättning. Sådan ersättning syntes kunna uttagas genom särskild utdebitering inom tingslagets kommuner. Om ersättningen skulle fördelas mellan kommunerna i det andra tingslaget eller inbetalas till det nya tingslaget och avräkning äga rum där, finge bestämmas med hänsyn till vad som kunde vara mest praktiskt i det särskilda fallet.

Angående förfarandet vid ordnandet av de ekonomiska frågorna i samband med sammanslagning av tingslag framhålles i promemorian, att det i första hand borde tillkomma de tingshusbyggnadsskyldiga själva att reglera desamma. De tingshusbyggnadsskyldiga borde i god tid börja förbereda lösningen av dessa frågor och även taga ställning till de förändringar i organisatoriskt hänseende som kunde föranledas av tingslagens förening. Även om det kunde förväntas, att de ekonomiska mellanhavandena i största utsträckning komme att regleras genom överenskommelser mellan tingslagen — därvid de i promemorian skisserade normerna tjänade till ledning — kunde det givetvis inträffa fall där uppgörelse ej kunde åvägabringas. I dylika fall borde det få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra tvistefrågan och meddela de föreskrifter, som funnes påkallade i det särskilda fallet.

I enlighet med vad sålunda anförts hade utarbetats och vid promemorian som bilaga fogats ett utkast till lag med bestämmelser om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall. De hittills berörda spörsmålen upptagas i 1 § av förslaget. Paragrafens första stycke avser normalfallet, d. v. s. att de förutvarande tingslagen ekonomiskt uppgå i det nybildade, och ger Kungl. Maj:t befogenhet att, där uppgörelse icke kan träffas rörande tingslagens inbördes ekonomiska förhållanden, meddela erforderliga bestämmelser därom. Andra stycket ger Kungl. Maj:t befogenhet att i de speciella fall, om vilka förut talats, föreskriva särbestämmelser angående tingshusbyggnadsskyldighetens fördelning. Enligt detta stycke må Kungl. Maj:t, om skyldigheten att bygga och underhålla tingshus på grund av särskilda omständigheter finnes ej böra åvila det förenade tingslaget, förordna om skyldighetens fördelning mellan olika delar av tingslaget efter vad som prövas skäligt.

I promemorian framhålles i anslutning härtill, att om enligt sådant förordnande av Kungl. Maj:t som nu sagts tingshusbyggnadsskyldigheten fortfarande skulle åvila de gamla tingslagen, dessa komme att behålla sin egendom och såsom förut ha sina ekonomiska angelägenheter åtskilda. Några ytterligare spörsmål av ekonomisk art, som kunde kräva sin lösning i samband med tingslagsföreningen, uppkomme därför icke. Ginge däremot förordnandet ut på att tingshusbyggnadsskyldigheten skulle åvila en eller flera kommuner, som förut icke utgjort tingslag, kunde vissa ekonomiska spörsmål aktualiseras, exempelvis angående inlösen i tingshus. Nåddes ej enighet mellan vederbörande i dylik fråga, kunde Kungl. Maj:t med stöd av första stycket meddela nödiga bestämmelser. I utkastet hade tingshusbyggnadsskyldigheten angivits som »skyldigheten att bygga och underhålla tingshus», men det erinras om att i densamma inginge även skyldigheten att hålla häkte. I fråga om sådana kostnader för domsagas kansli, som enligt lagen den 18 juli 1942 åvilade tingslaget, uttalas i promemorian, att om Kungl. Maj:t enligt andra stycket av den föreslagna paragrafen förordnade, att tingshusbyggnadsskyldigheten skulle åvila annan enhet än det förenade tingslaget, det syntes vara mest ändamålsenligt, att nämnda enhet även bleve bärare av kanslihållningsskyldigheten. Vad i 1942 års lag stadgades angående tingslag borde sålunda i dylikt fall äga tillämpning å sagda enhet. Det hade ej synts erforderligt att i sistnämnda lag intaga uttryckligt stadgande härom.

Vidare har i promemorian upptagits även det andra av de i det föregående nämnda spörsmålen i fråga om tingshusbyggnadsskyldigheten, som aktualiseras genom nya rättegångsbalkens ikraftträdande, nämligen om särskilda bestämmelser angående lokalkostnader m. m. för tingsmanträde med tremansnämnd. Det framhålles i promemorian, att dylika sammanträden ofta anordnades för att tillgodose behovet av snabbare rättskipning i viss ort. Så vore t. ex. ofta fallet med tremanstingen i de städer vilkas rådhusrätt indragits. Det syntes i dylika fall vara skäligt, att vederbörande kommun, eventuellt tillsammans med någon närliggande kommun, bestrede utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga med dess upplåtande sammanhängande kostnader. En dylik ordning förutsatte en lagbestämmelse av motsvarande

innehåll som 7 § andra stycket (in fine) lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingsammansåttningsråden för handläggning av vissa mål och ärenden. Förslag till sådan bestämmelse hade därför upptagits i 2 § av lagutkastet. I motsats till 1918 års lag innehöller förslaget intet stadgande för det fall att flera tingslag skulle deltaga i kostnaderna. Ett sådant stadgande syntes nämligen hädanefter komma att sakna betydelse.

2 § av lagutkastet innehåller, att om ting med tremansnämnd skall hållas å annan ort än den där tingsställe är och utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga med dess upplåtande sammanhängande kostnader finnas icke böra åvila tingslaget i dess helhet, Kungl. Maj:t skall äga bestämma, att kostnaderna i stället skola gäldas av viss eller vissa kommuner inom tingslaget samt, där två eller flera kommuner prövas skola deltaga i kostnaderna, efter vilka grunder dessa skola fördelas mellan dem.

Slutligen framhålles i promemorian, att den föreslagna lagen borde träda i kraft i god tid innan nya rättegångsbalken började tillämpas, förslagsvis den 1 juli 1947.

Yttranden över promemorian.

Över den inom justitiedepartementet upprättade promemorian ha yttranden inhämtats från rikets hovrätter samt från styrelserna för föreningen Sveriges häradsförbändar, svenska stadsförbändet och svenska landskommunernas förbänd.

Vidare ha yttranden inhämtats från de tingshusbyggnadsskyldiga i samtliga de tingslag, som enligt uppgjorda planer och förslag beräknas komma att ingå i nybildade tingslag vid nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Därvid har särskilt begärts, att de tingshusbyggnadsskyldiga skulle angiva, huruvida de nuvarande tingslagen ansåges böra bibehållas såsom enheter för tingshusbyggnadsskyldigheten, även om de bleve sammanslagna i judiciellt avseende, samt i annat fall huruvida ersättning från det ena tingslaget till det andra, avseende t. ex. lösen för andel i tingshus, kunde antagas komma i fråga. Yttranden av detta slag hava avgivits av de tingshusbyggnadsskyldiga i 102 tingslag, fördelade på 50 domsagor och 22 län, ävensom av vederbörande länsstyrelser och domhavande.

Det vid promemorian fogade lagutkastet har i huvudsak biträts eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden utom ett, det som avgivits av de *tingshusbyggnadsskyldiga i Åkerbo och Skinnskattebergs tingslag*. De sistnämnda ha ansett, att om två eller flera tingslag sammanslås, bör det nybildade tingslaget efter fulla värdet lösa all egendom som tages i anspråk och att utkastet på den grund icke kunde tillstyrkas.

Länsstyrelsen i Västmanlands län förordar, att lagen göres tillämplig även på redan verkställda sammanslagningar av tingslag, så att ännu kvarstående tvister i samband därmed kunde lösas. De betänkligheter, som man måste hysa mot att giva en ny lag återverkande kraft ansåge länsstyrelsen i detta fall kunna vika, då det här gällde en speciallagstiftning, som icke på något väsentligt sätt kunde inverka på enskilda medborgares förhållanden. Läns-

styrelsen erinrar om att vid antagandet av 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende Kungl. Maj:ts förslag innehöll en bestämmelse om dylik retroaktiv tillämpning. I denna del blev förslaget icke antaget av riksdagen, men länsstyrelsen vill ifrågasätta, om icke detta spörsmål borde tagas upp på nytt, då det eljest syntes bliva omöjligt att få slut på en tvist av detta slag, som vore aktuell inom Västmanlands län.

Liknande synpunkter anföras av *t. f. domhavanden i Västmanlands västra domsaga*, som anför att i anledning av tidigare sammanslagningar inom ett av tingslagen i domsagan stridigheter hade förekommit praktiskt taget alltsedan 1907 och icke visade någon tendens att avtaga.

I formellt avseende har *Göta hovrätt* om utkastet anført följande. Tingshusbyggnadsskyldigheten omfattade icke endast, såsom angivits i det föreslagna andra stycket av 1 §, skyldigheten att bygga och underhålla tingshus utan även skyldighet att bekosta lokaler för kansli. Stadgandet borde formuleras så att det innefattade alla de förpliktelser, som åvilade de tingshusbyggnadsskyldiga. För det fall att Konungen jämlikt 1 § andra stycket förordnade om tingshusbyggnadsskyldighetens fördelning så, att dylik skyldighet skulle åvila en eller flera kommuner, som förut icke utgjort tingslag, samt ekonomisk uppgörelse mellan vederbörande icke kunde träffas, vore det enligt promemorian avsett, att Kungl. Maj:t med stöd av stadgandet i första stycket skulle kunna meddela erforderliga bestämmelser. Emellertid avsåge detta enligt sin lydelse endast »tingslagens» inbördes ekonomiska förhållanden och vore därför icke omedelbart tillämpligt i det sålunda avsedda fallet. Det syntes därför vara nödvändigt med ett tillägg till andra stycket av innehåll, att stadgandet i första stycket skulle äga motsvarande tillämpning för det nu avsedda fallet. Slutligen anmärktes, att enär 1918 års lag om sammanträden med tremansnämnd skulle gälla till slutet av 1947, 2 § i utkastet icke borde träda i kraft redan den 1 juli 1947.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har i sitt yttrande erinrat om det av kommunalskatteberedningen framlagda förslaget till tingshusbyggnadsväsendets förstatligande och uttalar som sin uppfattning att ett sådant förstatligande borde äga rum.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund anför:

I anslutning till förevarande remiss får styrelsen i underdånighet hemställa att det utredningsarbete rörande revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten och ändrad organisation av tingshusbyggnadsskyldigheten, som avsatt resultat i 1936 års av särskilda sakkunniga framlagda betänkande, kommunalskatteberedningens betänkande III och 1942 års lagstiftning om fördelning mellan stat och tingshusbyggnadsskyldiga av kostnaden för domsagokanslierna, snarast måtte återupptagas och slutföras. Det nuvarande tillståndet är i flera avseenden otillfredsställande. Sålunda har det kunnat inträffa att kommuner, vilka ingå i tingslag, sedan årtal varit orepresenterade vid tingshusbyggnadsskyldigas ombudssammanträden, emedan äldre ombud avlidit och kommunen försummat att välja nytt ombud. Anledningen till att något sådant kunnat hända är frånvaron av lagbestämmelser rörande kommuns rätt och skyldighet att välja ombud samt underlåtenhet från vederbörande häradshövdingar sida att fästa kommunens upp-

märksamhet på att kommunen icke längre haft något tingshusombud. Bristen på mandatbestämmelser har vidare medfört att tingshusombuden i decennier kunnat representera sina kommuner utan att någonsin stå under omval. Under sådana förhållanden är det mindre märkligt att tingshusombudens förhållande till häradshövdingarna många gånger präglats av en undfallenhet och en osjälvständighet, som föga rimmat med den uppgift, som tillänkts dem. Särskilt tydligt har detta trätt i dagen då frågor om anläggande på tingshusbyggnadsskyldigas bekostnad av särskilda häradshövdingbostäder varit uppe. Någon tvekan om att ett åtagande av denna karaktär legat utanför tingshusbyggnadsskyldiges och därmed även tingshusombudens kompetens borde icke behövt förekomma efter den grundliga utredning i ämnet, som 1936 års sakkunniga presterat. Icke förty ha på flera håll häradshövdingarna själva medverkat till att olagliga beslut om sådana åtaganden av tingshusombuden fattats och verkställt. Även sedan genom ett nyligen timat rättsfall — regeringsrättens årsbok 1946 ref. 5 — all möjligen återstående oklarhet i denna rättsfråga skingrats har det inträffat att beslut om uttaxering av tingshusmedel för bland annat uppförande av häradshövdingbostäder kunnat fattas av tingshusombuden. I ett fall, från Västerbottens län, utarbetade t. o. m. en för häradshövdingbostadens uppförande av tingshusombuden utsedd byggnadskommitté ett utlåtande, där man dels sökte göra gällande att dylika av regeringsrätten såsom nulliteter underkända beslut kunde vinna laga kraft utan att vara av länsstyrelse fastställda, dels åberopade den omständigheten att Kungl. Maj:t i statsråd beviljat byggnadstillstånd för bostadens uppförande såsom stöd för uppfattningen att sagda bostadsbyggande trots Leksandsfallet låge inom tingshusbyggnadsskyldigas kompetens. I andra fall har det inträffat att vederbörande kommun av förut nämnd orsak saknat representant vid tingshusombudens sammanträde i bostadsfråga av nyssnämnt slag och följaktligen icke haft möjlighet att annorledes än genom nullitetsbesvär skydda sig för en olaglig uttaxering, en möjlighet som i brist på kunskap om rättsläget vanligen försummats. På sina håll råder dessutom oklarhet beträffande fördelningen av tingshusbyggnadsbesväret mellan de i tingslaget ingående kommunernas invånare. Fall ha inträffat när medlemmarna i en kommun ensamma fått bära lokalkostnaden för ett där beläget tingsställe samtidigt med att de fått bidraga till lokalkostnaderna för övriga tingsställen inom tingslaget. Understundom kan naturligtvis ett sådant avsteg från den kommunala likställighetsprincipen te sig välgrundat men bristen på klara lagregler om när sådana avvikelser skola få förekomma är likväl kännbar. Det nu anförda torde visa att ett behov föreligger av lagbestämmelser rörande både tingshusbyggnadsskyldigas organisation och kompetens. Huruvida lösningen bör sökas efter hittills upprätthållna linjer eller genom förstatligande, såsom kommunalskatteberedningen föreslagit, saknar styrelsen anledning att nu ingå på.

Angående de från vissa länsstyrelser, domhavande och tingshusbyggnadsskyldiga inhämtade yttrandena kan sammanfattningsvis anföras följande.

De tingshusbyggnadsskyldiga i 32 domsagor med tillhoppa 65 tingslag ha hemställt, att de ifrågavarande tingslagen måtte få bibehållas såsom ekonomiska enheter, i varje fall om de hittillsvarande tingsställena bibehölles. I endast 7 domsagor med tillhoppa 14 tingslag ha de tingshusbyggnadsskyldiga förordat att det nybildade tingslaget skulle utgöra en enhet även i ekonomiskt hänseende. Ersättning mellan tingslagen inbördes antages komma i fråga beträffande 4 av dessa tingslag. I samliga nu nämnda fall ha veder-

börande länsstyrelser och domhavande, i den mån de uttalat sig om de tingshusbyggnadsskyldigas förslag, tillstyrkt desamma.

I de övriga 11 domsagorna med tillhoppa 23 tingslag äro de tingshusbyggnadsskyldiga i domsagornas olika tingslag inbördes oeniga eller ock yttrandena av växlande innehåll allt efter olika föreliggande förslag till omreglering av lingslagen.

Departementschefen.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen gäller sedan gammalt, att skyldigheten att hålla lokaler för häradsrätterna icke ankommer på vare sig staten eller kommunerna utan direkt åligger de skattskyldiga inom häradsrättens domsområde, tingslaget. Detta bildar för ändamålet icke någon kommun i vanlig mening, utan skyldigheten åvilar tingslagets skattskyldiga såsom »menighet» och utgör ett s. k. allmänt besvär, den form för samhällsuppgifters genomförande med direkta prestationer — i tjänster, varor eller pengar — som i äldre tid var vanlig men nu alltmera kommit ur bruk.

Denna s. k. tingshusbyggnadsskyldighet inbegriper anordnande och underhåll av lokaler för rättens sammanträden, alltså tingshus i egentlig mening, och för domsagokansli, även om detta är beläget på annan ort än tingsstället, samt för förvaring av häktade. Om lokaler för domsagas kansli finnas närmare bestämmelser i lag den 18 juli 1942, men i övrigt finnas om tingshusbyggnadsskyldigheten endast vissa mycket knapphändiga och ålderdomliga bestämmelser i byggningsbalken.

Om skyldighetens fördelning gäller enligt lag den 5 juni 1909, att i kostnaden skola deltaga alla de som inom tingslaget erlägga kommunalutskylder, efter de grunder som i allmänhet äro stadgade för utgörande av sådana utskylder. Däremot finnas inga bestämmelser om förvaltning av inflytande medel, byggnader och annan egendom. Författningsenligt tillkommer det länsstyrelsen att pröva och avgöra frågor om sådan skyldighet, men sedan lång tid tillbaka har sedvanemässigt utbildat sig en självstyrelse i dessa angelägenheter, ordnad i något växlande former. Vanligen utövas de tingshusbyggnadsskyldigas beslutanderätt på stämman, sammansatt av ombud för tingslagets kommuner. Som verkställande organ finnes i allmänhet en tingshusstyrelse eller liknande, och former för dess beslut ha utbildats efter förebild av den kommunala förvaltningen.

Vid olika tillfällen har en närmare reglering eller förändring av dessa förhållanden varit på tal. I det förslag till omläggning av den kommunala beskattningen, med syfte framför allt att utjämna den kommunala skattebördan, som framlades av kommunalskatteberedningen år 1943, föreslogs att tingshusbyggnadsskyldigheten skulle övertagas av staten. I föreliggande ärende har svenska stadsförbundet uttalat sig i samma riktning, och en allmän reglering av frågan har förordats av svenska landskommunernas förbund. Jag anser mig icke i detta sammanhang böra gå närmare in på frågan om tingshusbyggnadsskyldigheten i hela dess vidd men vill framhålla, att det ur skatteutjämnings synpunkt är tvivelaktigt om den fördel som skulle vin-

nas genom tingshusbyggnadsskyldighetens avskaffande är av någon större betydelse. Frågan har helt naturligt ett samband med en allmän översyn av den kommunala beskattningen med hänsyn till ojämnheten i skattebördan mellan olika kommuner. För övrigt bör erinras om att tingshusbyggnadsskyldigheten utgör en motsvarighet till städernas — väsentligt mera omfattande — skyldighet att själva svara för rättskipningen därstädes och icke synes böra komma under omprövning utan att jämväl sistnämnda spörsmål för städernas del överväges. Frågan om avskaffande av nämnda skyldighet för städerna är av genomgripande betydelse och har ännu icke på allvar aktualiserats. För egen del är jag böjd för att anse, att den historiskt givna ordningen i detta hänseende har stora fördelar. Av det sagda framgår, att man för närvarande har att räkna med att tingshusbyggnadsskyldigheten alltjämt kommer att bestå såsom ett tingslagsmenighetens besvär. Ur rättskipningens synpunkt förtjänar framhållas, att den omsorg som de lokala organen nedlagt på sina domstolslokaler har för häradsrätterna — jämte nämndemannainstitutionen — inneburit en värdefull förankring hos allmänheten. Uppgiften har också omfattats med stort intresse och i regel fullgjorts på ett förtjänstfullt sätt. De undantag som må ha förekommit torde ha haft sin orsak i särskilda förhållanden, som verkat återhållande, såsom aktuella domsagoregleringar och liknande, varjämte på senare tid en viss osäkerhetskänsla rått inför rättegångsreformen och dess konsekvenser. Att under och efter kriget vissa dröjsmål uppkommit genom materielsvårigheter kan självfallet icke läggas de tingshusbyggnadsskyldiga till last; de bero i stället på att de statliga myndigheterna ansett andra behov ännu mer trängande. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att, när byggnadstillstånd kan erhållas, behövliga nybyggnader och andra erforderliga åtgärder genomföras så att tidsenliga lokaler så snart som möjligt finnas att tillgå i de domsagor, där det nu är mindre väl ordnat.

Förslag har även framkommit om en närmare reglering i lag av tingshusbyggnadsskyldigheten och av formerna för beslut, förvaltning m. m. Ett sådant förslag framlades 1936 av särskilda sakkunniga. I anledning av vad styrelsen för svenska landskommunernas förbund anfört vill jag framhålla, att även om en fullständig laglig reglering av tingshusbyggnadsskyldigheten skulle mera bestämt fixera dess omfattning, det dock redan nu måste anses i stora drag fastslaget genom praxis vad skyldigheten omfattar. Beslut av de tingshusbyggnadsskyldiga, som går utanför denna ram, kan undanröjas genom överklagande. Sakkunnigförslaget väckte på sin tid delade meningar, och jag är icke i tillfälle att nu närmare pröva dess detaljer.

Min avsikt är således att för närvarande upptaga till behandling endast de frågor rörande tingshusbyggnadsskyldigheten, som kräva ett avgörande i anledning av nya rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948. Det är i två hänseenden, som särskilda bestämmelser bli erforderliga i detta sammanhang.

Det första spörsmålet avser sammanslagning av tingslag. För närvarande

är det ganska vanligt, att domsaga består av två eller flera tingslag. Av rikets 115 domsagor äro nära hälften eller 56 stycken delade på detta sätt. Efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande skall däremot domsaga endast undantagsvis vara delad. Enligt ett inom justitiedepartementet uppgjort förslag, till vilket jag icke tagit slutlig ställning, skulle antalet tingslag genom sammanslagningar minskas från 179 till 129. Redan nu kan alltså förutses, att ett stort antal tingslag komma att sammanslös.

Några lagbestämmelser om sättet för genomförandet av dylika sammanslagningar finnas icke. Reglerna om ändringar i den kommunala indelningen gälla icke detta fall. Endast för ett speciellt fall av ändring i den judiciella indelningen, nämligen då stad lägges under landsrätt, finnas bestämmelser i lag den 17 juni 1932.

Eftersom tingshusbyggnadsskyldigheten åligger tingslaget som sådant, kommer den efter sammanslagning av två tingslag i princip att åvila det nybildade tingslaget. Hur sammanslagningen inverkar på äganderätten till de förutvarande tingslagens egendom och ansvaret för deras skulder, är däremot — i avsaknad av lagbestämmelser — mera ovisst. Det torde emellertid icke råda någon meningsskiljaktighet om att de tingshusbyggnadsskyldiga själva äga träffa uppgörelse härom och exempelvis avtala, att tingslagens tillgångar och skulder skola utan vidare övergå på det nybildade tingslaget. Om återigen sådan uppgörelse icke träffas, fordras reglering i lag. Liksom då stad lägges under landsrätt bör det i sådant fall ankomma på Kungl. Maj:t att giva erforderliga föreskrifter.

Förslag till lagbestämmelse härom har framlagts i den förut nämnda, inom justitiedepartementet upprättade promemorian. Förslaget, som upptages i 1 § första stycket i det vid promemorian fogade lagutkastet, har tillstyrkts i praktiskt taget alla däröver avgivna yttranden.

Såsom framhållits i promemorian torde det i de flesta fall ej vara motiveerat, att vid uppgörelse av angivet slag ersättning föreskrives mellan de sammanslagna tingslagen inbördes. Den omständigheten, att det ena tingslaget tillför den nybildade enheten egendom av proportionsvis större värde än det andra tingslaget, synes i regel icke i och för sig utgöra tillräcklig anledning att föreskriva likvider mellan dem. Så kan däremot vara fallet, om stor skillnad föreligger mellan tingslagens sätt att sköta sin ekonomi, så att exempelvis det ena tingslaget i märklig mån avvikit från vad som är brukligt och ekonomiskt försvarligt i fråga om skuldsättning, amortering av lån, underhåll av byggnader eller annat.

Vad hittills anförts har avsett de fall, i vilka efter sammanslagningen det nybildade tingslaget skall utgöra en ekonomisk enhet i den meningen, att tingshusbyggnadsskyldigheten bäres lika av hela tingslaget. Såsom närmare utvecklas i nämnda promemoria kunna emellertid i vissa fall såväl praktiska skäl som skälighetshänsyn tala för att tingshusbyggnadsskyldigheten för framtiden fördelas på särskilt sätt inom tingslaget. I första hand bör därvidlag uppmärksammas det fallet, att vid sammanslagningen någon ändring icke göres i fråga om de förutvarande tingslagens olika tingsställen. Sammanslag-

ningen blir i dessa fall övervägande formell; mål från det förutvarande tingslaget handläggas även därefter huvudsakligen endast på dettas hittills nyttjade tingsställe och med nämnd från kringliggande kommuner. I ett sådant fall torde, framhålles det i promemorian, de tingshusbyggnadsskyldiga ofta föredraga, att det i fråga om den ekonomiska förvaltningen i huvudsak förblir vid det gamla, så att vartdera av de förutvarande tingslagen även i fortsättningen bekostar och förvaltar sitt tingshus. Av yttrandena över promemorian framgår i själva verket, att detta i det alldeles övervägande flertalet fall är de tingshusbyggnadsskyldigas önskan. Även praktiska skäl tala för en sådan lösning i fall av denna typ.

I promemorian ha nämnts även vissa andra fall, där det kan vara motiverat att ordna sammanslagningen på annat sätt än så att de förutvarande tingslagen med alla tillgångar och skulder utan vidare gå upp i det nybildade. Bland annat har pekats på de tingslag, vilka nu bestå av en enda kommun och stundom ha ett tingshus, som delvis användes för andra ändamål.

Av dessa skäl har i promemorian föreslagits införande av en lagbestämmelse av innehåll, att om skyldigheten att bygga och underhålla tingshus på grund av särskilda omständigheter finnes ej böra åvila det förenade tingslaget, Kungl. Maj:t skall äga förordna om skyldighetens fördelning mellan olika delar av tingslaget efter vad som prövas skäligt. Detta förslag vill jag biträda. Emellertid torde böra väljas en formulering, av vilken klart framgår, att bestämmelsen avser alla de angelägenheter, som bruka hänföras under tingshusbyggnadsskyldigheten, således anordnande av såväl tingshus och häradshäkte som kansli lokaler och vad därtill hör. Enklast torde detta innefattas i den hävdvunna termen »tingshusbyggnadsskyldigheten», varunder alltså inbegripes alla de besvär som i detta hänseende enligt lag eller sedvänja åvila tingslagets menighet.

I undantagsfall torde även en sådan särskild fördelning av tingshusbyggnadsskyldigheten som nu nämnts giva anledning till att fråga uppkommer om ersättning mellan olika delar inom ett tingslag, såsom inlösen av tingshus eller dylikt. Så torde visserligen icke bli förhållandet, om två hittillsvarande tingslag bibehållas såsom ekonomiska enheter. Om däremot dylika enheter skulle komma att nybildas inom ett tingslag, t. ex. så att vissa kommuner — som förut icke utgjort ett tingslag — skola övertaga och underhålla ett nu befintligt tingshus, kan frågan om inlösen bliva aktuell. Även i så fall bör det naturligtvis i första hand ankomma på de tingshusbyggnadsskyldiga själva att träffa uppgörelse, men det torde likväl vara erforderligt med ett stadgande om att, där uppgörelse icke träffas, Kungl. Maj:t skall äga meddela erforderliga bestämmelser. Såsom framhållits av Göta hovrätt, torde formuleringen av första stycket i 1 § av det remitterade lagutkastet icke täcka även detta fall utan ett tillägg härom böra göras i andra stycket av samma paragraf.

Det andra spørsmålet i fråga om tingshusbyggnadsskyldigheten, som påkallar uppmärksamhet vid nya rättegångsbalkens ikraftträdande, hänför sig

till 1918 års lag om sammanträden med s. k. tremansnämnd för handläggning av vissa enklare mål och ärenden. Om tid och plats för hållande av dylikt sammanträde beslutar Kungl. Maj:t, och i samband därmed skall även avgöras, om utgifterna för sammanträdeslokal och övriga med dess upplåtande sammanhängande kostnader skola gäldas av tingslaget eller av en eller flera kommuner inom detta. Det senare kan vara befogat exempelvis om sammanträde av detta slag hålles på annan ort än tingsstället och i första hand tillgodoser intresset av snabbare rättskipning för den orten och dess omnejd. 1918 års lag kommer att upphävas vid nya rättegångsbalkens ikraftträdande och i huvudsak ersättas av bestämmelser i rättegångsbalken. Även därefter erfordras emellertid lagbestämmelse angående kostnaden för sammanträdeslokal i enlighet med vad som nu gäller. På sätt föreslagits i promemorian bör en bestämmelse härom meddelas.

De föreslagna bestämmelserna böra träda i kraft den 1 juli 1947. Då 1918 års lag om sammanträden med tremansnämnd kommer att gälla till 1947 års slut, böra övergångsbestämmelserna innehålla, att av Kungl. Maj:t enligt 2 § meddelad föreskrift ej skall äga tillämpning förrän från och med den 1 januari 1948.

Det torde vara praktiskt att vad i 1 § stadgas om förutvarande tingslags inbördes ekonomiska förhållanden skall tillämpas jämväl där tingslag förenats före lagens ikraftträdande och uppgörelse ej träffats dessförinnan. 2 § är enligt sin lydelse tillämplig oavsett när tingslaget bildats.

I enlighet med vad nu anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Karl Gustaf Grönhagen.

---

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 29 januari 1947.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
HELLQUIST,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 januari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn B. F. C. Lassen.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Åke Mossler.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 januari 1947.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 29 januari 1947 avgivna utlåtande över det den 17 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall*.

Med förmälan att lagrådet lämnat förslaget utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Leffler.
